

Viken fylkeskommune - innspill til ny folkehelsemelding

Viken fylkeskommune takker for muligheten til å gi innspill til ny stortingsmelding om folkehelse, planlagt fremlagt av regjeringen våren 2023. Vi tilkjennegir samtidig, som en sentral regional utviklingsaktør på området, ønske om også å delta direkte i arbeidet.

Overordnet

Folkehelsearbeid handler om «å fremme befolkningens helse, trivsel, gode sosiale og miljømessige forhold og bidra til å forebygge psykisk og somatisk sykdom skade eller lidelse». Folkehelse er samtidig et tema som går inn i alle FNs bærekraftsmål. Bærekraftsmålene bør derfor forstås bredt og vurderes systematisk inn i det videre arbeidet. Ikke minst fordi helse og livskvalitet, og en rettferdig fordeling av denne, er avgjørende for bærekraften i et samfunn.

Selv om folkehelsen generelt i Norge og Viken er god, er det betydelige sosioøkonomiske forskjeller i befolkningen. Ulikheten er økende på nasjonalt nivå, og i kunnskapsgrunnlaget “Vi i Viken” og i den løpende helseoversikten til Viken fylkeskommune trekkes sosial ulikhet frem som en stor utfordring. Dette gjelder både innad i kommuner og mellom kommuner og ulike regioner i vårt fylke. Å nå de som trenger det mest er ellers et mål. I et folkehelseperspektiv er det derimot ikke nødvendigvis mer målretting som er det mest effektive. Forebyggingsparadokset sier tvert imot at den største effekten på totaltallene oppnås ved universelle strategier og tiltak som treffer bredt. I store befolkningsgrupper er riktignok risikoen per person lavere, men totalantallet personer er så mye større at effekten i sum også blir stor.

Universelle velferdsgoder har ofte størst effekt der de trengs mest, de virker mindre stigmatiserende og de ofte bidrar til å forebygge at folk ekskluderes og havner i utsatte grupper. Dette betyr ikke at en politikk for utjevning av helseforskjeller ikke også må inneholde elementer av målretting, men det bør være en balanse mellom målrettede og universelle tiltak – og målretting må gjøres med omhu. Når forskere gir råd om innretning av tiltak for å redusere sosiale ulikheter i helse legger de derfor særlig vekt på følgende to prinsipper:

- Vi trenger brede, befolkningsrettede strategier – tiltak som når alle - i tillegg til tiltak spesifikt rettet mot høyrisikogrupper. Høyrisikostrategier alene vil ikke være tilstrekkelig.
- Tiltak må rettes mot alle ledd i årsakskjeden som fører til ulikhet i helse. Ikke minst er det viktig med innsats mot de grunnleggende, sosiale årsakene til helseforskjeller, de såkalte sosiale helsedeterminantene.

Rådsområde for Plan, klima og miljø

Postadresse: Postboks 220, 1702 SARPSBORG

Besøksadresse: Galleri Oslo Schweigaards gate 4, 0185 OSLO

Telefon: 32 30 00 00

E-post: post@viken.no

Internett: www.viken.no

Org.nr.: 921693230

Fokus, og en forventet premiss også i forhold til ny folkehelsemelding, er og må derfor etter vår mening fortsatt være vektlegging av tidlig innsats, systematisk og kunnskapsbasert arbeid, barn og unge og universelle tiltak som fremmer livskvalitet, helse og gode levekår for alle, skaper en mer helsefremmende og utjevnende samfunnsutvikling og sikrer like muligheter for alle til å leve gode liv, delta og føle tilhørighet. Ett eksempel her er gratis, sunn skolemat til alle elever noe vi i Viken har satt fokus på gjennom et eget prosjekt med utgangspunkt i vår *strategi for helsefremmende skoler*. Tilbudet er bra for alle, men har størst betydning for de som har minst tilgang til dette hjemme. Det samme gjelder ulike relasjons- og mestringsprogrammer som gir både hver elev og skolen som hele ulike verktøy for å jobbe både forebyggende og mer konkret med håndtering av situasjoner, negative følelser og stress. Også her vil det være store forskjeller i behov, både når det gjelder hvordan en har det, hvilken situasjon man står i osv. Tanken er likevel at alle vil ha nytte av dette - ikke minst de som trenger det mest. Hvis ønske om mer konkret på dette i ny melding er det bare å ta kontakt. Viken bidrar gjerne med eksempler.

Å bygge kapasitet, kultur og kompetanse for helhetlig virkemiddelbruk, felles innsats og samarbeid på tvers av fag, sektorer og forvaltningsnivå er sentralt for å sikre et godt folkehelsearbeid. Gjenstridige samfunnsflokke må løses gjennom et helhetlige og tverrfaglige arbeidet. Det gjelder ikke bare lokalt, men også regionalt, nasjonalt og globalt. Her har fylkeskommunene en rolle som det forventes gis plass og oppmerksomhet også i ny folkehelsemelding. Fylkeskommunens har ansvar for det regionale planarbeidet, der bærekraft er en av grunnpilarene. I tillegg er vi høringsinstans for kommunale planer og har et veilederansvar overfor kommunene. Fylkeskommunen er også tjenesteyter, forvalter, sektormyndighet, eier mv. og har et lovpålagt ansvar på en rekke relevante områder. Vi samarbeider med og er bindeledd mellom sektormyndigheter, stat og kommune, inkludert KS, og er i besittelse av mange virkemidler for å fylle vårt mandat og rolle som regional aktør og samfunnsutvikler.

Gjennom folkehelseloven er fylkeskommunen samtidig gitt en tydelig rolle bl.a. som pådriver og samordner. Vi skal understøtte kommunene, bidra til at folkehelseperspektivet vektlegges i lokal og regional planlegging og drive kunnskap- og utviklingsarbeid. I tillegg er vi en viktig tjenesteleverandør - ikke minst knyttet til videregående opplæring, mangfold- og integreringsarbeid, tannhelse, kultur og samferdsel. Samtidig ser vi det som hensiktsmessig at de samme lovkravene som både vi og kommunen har til helhetlig innsats på folkehelseområdet også legges på det nasjonale nivået som hele. I dag er det kun statlige helsemyndigheter som iht. §1 har «*krav om å sette i verk tiltak og samordne sin virksomhet i folkehelsearbeidet på en forsvarlig måte*».

Tematisk fokus

Vikens vedtatte regional planstrategi (RPS) stadfester at arbeid for gode levekår og et godt livsgrunnlag for dagens og morgendagens innbyggere skal vektlegges. Folkehelseperspektivet er også tydelig i alle våre fem vedtatte langsiktige utviklingsmål – her gjengitt i kortform:

- I Viken tar vi hensynet til naturen og planetens tålegrenser på en bærekraftig og klimasmart måte. Resultatet er gode levekår og et godt livsgrunnlag for dagens og morgendagens innbyggere.
- I Viken har alle god tilgang på utdanning, arbeid, levende møteplasser, et rikt kultur- og foreningsliv og mulighet for å nyte natur og være aktive. Det gjør at alle mennesker i Viken kan leve verdige og meningsfylte liv i et åpent, mangfoldig og inkluderende Vikensamfunnet.
- I Viken har vi gode utdanningsinstitusjoner og et attraktivt, anstendig og velfungerende arbeids- og næringsliv. Det skaper velferd og god livskvalitet for innbyggerne.

- I Viken har vi kunnskap, kapasitet, verktøy, evne og opparbeidet beredskap for omstilling, ikke minst når det kommer til å vende utfordringer til muligheter. Det gjør at innbyggerne har fremtidsro og opplever stor grad av trygghet, livskvalitet, tilhørighet, frihet og tillit.
- I Viken har vi sterk kultur for samarbeid på tvers av fag, sektorer og geografi. Det gi oss kunnskap, kompetanse og gjennomslag til å nå målene vi har satt oss.

Enkelt sagt betyr god helse og livskvalitet å ha det bra, ha ressurser til å håndtere hverdagslivets utfordringer, føle tilhørighet, oppleve mening, kunne utvikle seg og være i gode relasjoner. Familie og venner, men også nabolag og nærmiljø er her viktige faktorer. Lokal innsats handler om å involvere befolkningen, tilrettelegge for deltakelse og aktiviteter, målrettet arbeid med mestring, tilhørighet, fellesskap, trygghet. Viktige arenaer for dette arbeidet er blant annet barnehage, skole, nærmiljø, fritidstilbud og frivillighet. Helse og levevaner som for eksempel røyking, kosthold og fysisk aktivitet henger tett sammen med samfunnsforhold, lokalmiljø, boligforhold og levekår. Noen årsaksforhold virker trolig hele livet, og samspillet mellom faktorene er derfor viktig. For å utjevne helseforskjellene, må man ta utgangspunkt i alle de bakenforliggende faktorene. Dette må tydelig vektlegges sammen med fokus på samarbeid for å nå målene i ny folkehelsemelding. Folks helse er ikke bare et resultat av individuelle forhold og levevaner, men påvirkes også av samfunnsmessige og strukturelle forhold.

Eksempler i den sammenheng er systematisk arbeid for å fremme inkludering, motvirke opplevd energifattigdom og sikker tilgang på rent bade- og drikkevann. Det samme er utvikling av levende og helsefremmende lokalsamfunn og universell utforming av fysisk og digital infrastruktur for å sikre likestilling, økt samfunnsdeltakelse og like muligheter for alle. Gode offentlige fellesområder, møteplasser og aktivitetsarenaer fremmer kontakt mellom mennesker og skaper liv på et sted. Skoler, og bibliotek er eksempler på arenaer som kan brukes i lokal steds- og nærmiljøutvikling. Det samme er turløyper, parker og idrettsanlegg. Kompakt stedsutvikling og hensiktsmessig samlokalisering av anlegg for skole og fritidsaktiviteter kan gi bedre mobilitetsløsninger og økt bruk av sykkel og gange i hverdagen. Det er bra både for miljøet og helsa vår. Samtidig vet vi at ukritisk fortetting og arealbruk kan føre til at vi bygger ned det meste av matjorda og glemmer den viktige sosiale og blå-grønne infrastrukturen. Det kan også bidra til opphoping av levekårsproblemer og segregering.

For Viken er det derfor viktig at folkehelsearbeidet ses i relasjon til alle de tre bærekraftsperspektivene, og at følgende tematikk også vies oppmerksomhet i ny melding:

- Miljøarbeid og klimatilpasning, energi- og naturforvaltning,
- Utdanning, arbeid, verdiskaping og frivillighet,
- Bolig, nærmiljø og helsefremmende stedsutvikling,
- Kunst, kultur, idrett og friluftsliv,
- Hverdagsaktivitet, mobilitet, deltakelse,
- Fysisk og psykisk helse, likestilling og universell utforming,
- Tannhelse, levevaner og levekår,
- Mangfold, integrering og inkludering.

Vennlig hilsen

Anette Lindahl Raakil

Fylkesråd for plan, klima og miljø